

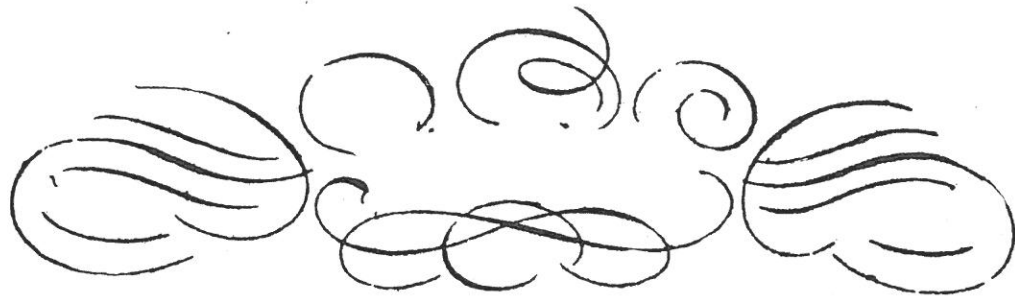
EXCURSIÓ LITERÀRIA

Puig d'Olena

HOMENATGE A MÀRIUS TORRES

(Tria de textos a cura d'Isidor Cònsul)

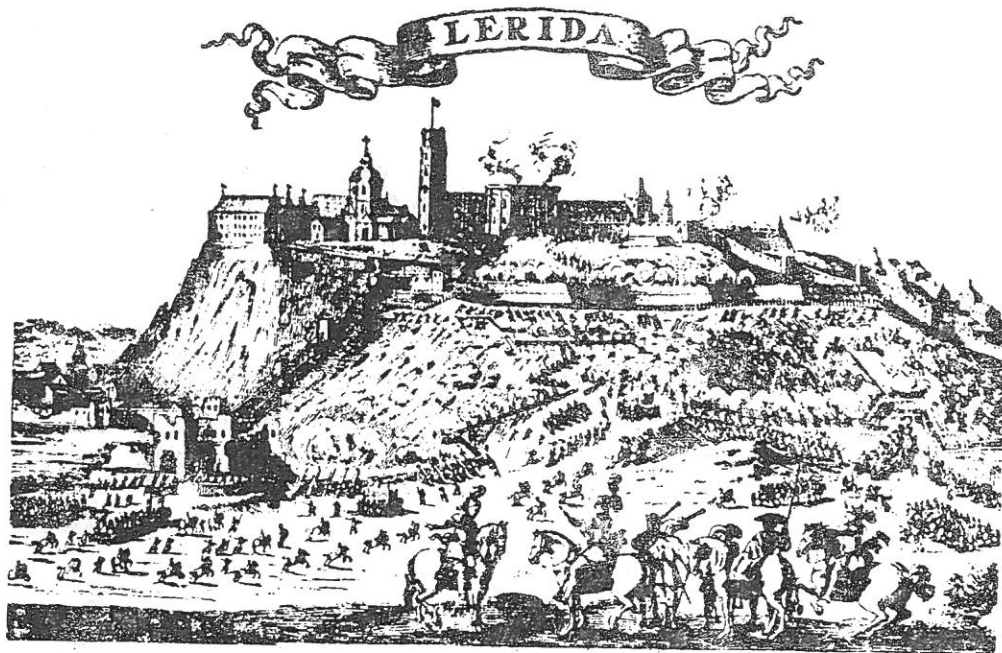
MATINALS SEAS 2007-2008
13 d'abril de 2008

Poesies

D'EN

Marius Ferrer

Povoacan.

MÀRIUS TORRES (1910-1942)
AQUESTA COSA ABSURDA, UN POETA LÍRIC

Màrius Torres va morir al sanatori de Puig d'Òlena, el 29 de desembre de 1942, als trenta-dos anys. Havia nascut a Lleida, l'agost de 1910, en una família de tradició republicana, catalanista i una curiosa flaca per l'espiritisme. Fill i nét d'una nissaga de metges, l'any 1926, passats els anys de les beceroles i el batxillerat, es traslladà a Barcelona per seguir estudis de medicina que acabà el 1933. De retorn a casa, va fer de metge al costat del seu pare fins que va començar a escopir sang poc abans de Nadal de 1935.

Era bonhomíós i irònic, un metge llegit i culte, un home de ciència tocat per la música, la poesia i el teatre. La música fou l'herència materna: el piano familiar no parava en tot el dia i els nens Torres van aprendre a llegir el pentagrama al mateix temps que començaven a parlar. Al sanatori, Màrius Torres va encetar una breu relació epistolar amb Carles Riba i va trenar-hi dues amistats fonamentals, Mercè Figueres i Joan Sales. Mercè Figueres li esdevingué la musa i l'amiga, la "Mahalta" dels versos i la dona de la qual s'enamorà profundament; Joan Sales, lector afinadíssim de la seva obra, va ser el primer que va considerar-lo com a gran poeta, qui l'aconsellà en matèria de llengua, i qui, des de Mèxic, on es va haver d'exiliar després de la Guerra Civil espanyola, va publicar, l'any 1947, el volum *Poesies*, de Màrius Torres; noranta-sis poemes triats amb criteris d'exigència i els únics, de tot el seu corpus líric, amb el vist i plau del poeta per ser publicats.

És la poesia d'un home malalt, amb la paradoxa d'un metge incapaç de guarir-se i forçat a ser testimoni llunyà d'una guerra que ensorrava el món cultural i polític que li pertanyia. Un món, com ell mateix, condemnat a mort o a la llunyana solitud de l'exili. Els amics i la família van haver de marxar de Catalunya i es va trobar amb un nou ordre franquista que era a les antípodes

del que havia acarolat en els somnis. Obligat per la malaltia a quedar-se al sanatori, no li restà altra alternativa que el refugi en la literatura. Per això confessava per carta a Carles Riba, pocs mesos abans de morir, que s'havia transformat en *aquesta cosa absurda: un poeta líric*. Encarat a l'evidència de la mort i a la destrucció del seu món, Màrius Torres va entendre que només en la poesia podia pal·liar els efectes de la doble derrota personal i col·lectiva.

Isidor Cònsul

9.

LA TORRE

EL meu avi matern, que va tenir deu fills,
va fer, per a domar-los, una gran torre a l'horta.
Mig corral de pagès sense pany a la porta
i mig parc de senyors amb evònims i grills.

El jardí en el meu temps ja era vell. Acollia
amb una confiada paciència de ca,
enyoradís dels oncles que no jugaven ja,
tots els cosins de la segona dinastia.

La casa era molt dolça. Com un codony madur
que tingués nius als ràfecs i gats a la teulada.
Cada hivern es podria, ben tancada i barrada.

Ara que ja sóc gran, i seriós, i dur,
reveig uns baldadors, un pou, un hivernacle,
dibuixats en un blau decorat de miracle.

Octubre, 1936.

5 I.

MOLT LLUNY D'AQUÍ

SÉ una ciutat, molt lluny d'aquí, dolça i secreta,
on els anys d'alegria són breus com una nit;
on el sol és feliç, el vent és un poeta,
i la boira és fidel com el meu esperit.

L'Orient hi deixà la seva sang de roses,
la mitja lluna càlida del seu minvant etern
i, enllà d'un gran silenci de persianes closes,
un riu profund que corre per una nit d'hivern.

Als seus vells carrerons, plens de fervor, arriba
jo no sé de quins segles un gris d'amor i encens;
el so de les campanes hi té una ànima viva
i el seu batec és lliure com el del cor dels nens.

Allí, més bells encara que els parcs en primavera,
els camps humils i alegres s'obren al capaltard;
en el seu gran repòs l'ànima es fa lleugera
com enmig de la vasta paciència del mar.

P O E S I E S

Res no crida el meu cor amb més tendresa, ara,
que aquells camins fondals de xops i de canyars.
El seu record fa un ròssec de recança al meu pas;
torna a la meva espatlla la mà greu del meu pare.

12 de juny, 1939.

Puig d'Olena, 21 d'abril de 1938

Estimats tots. Diu que aquests darrers dies han tornat a bombardejar Barcelona. Com que no rebem els diaris amb gaire regularitat, i la ràdio no la podíem sentir més que a la nit, quan donen el corrent elèctric, no sé si han estat simples alarmes, o atacs efectius. Faríeu bé d'avisar-me que esteu bé, de la manera que sigui, quan passen coses d'aquestes.

Ací dalt vivim en suspens. Tenim tres o quatre hores de llum al dia i han d'aprofitar-les per a desinfectar la vaixella i per a fer anar la bomba de l'aigua. Els primers dies crèiem que no hauria estat possible continuar al sanatori, per la paralització d'aquestes dues coses essencials que hauria comportat la total supressió de fluid elèctric.

El costat esquerre, no ha pas millorat, sinó que es manté sensiblement igual. En canvi el dret, el més malalt, està millor, cosa que, segons ell, compensa de sobres la impassibilitat de l'altre, ja per tractar-se de lesions una mica antigues, una tendència viscent cap a la fibrosi, una activitat favorable en elles, és més remarcable que no en lesions joves. Bé, doncs. Posat que per un temps les meves obligacions envers el cos no hauran d'anar més enllà de menjar, jeure, i posar-me tranquil, no podria fer això en algun altre lloc on l'estada no fos tan cara? Espero que ara no em sortireu amb tot allò del confort, la vista bonica, i demés birimboies passades de moda. L'únic important és el clima.

MÀRIUS

87.

TRES AMIGUES

A la Mercè, l'Esperança i la Maria

*Que qui en ditz mal no pot plus larg mentir
e qui en ditz bé no pot plus bel ver dir.*

BERNAT DE VENTADORN

LA primera és caliu. Com les llars ben cintrades,
és humana per llei, i espurnejant per joc;
alegre, hospitalària, bon company com el foc,
dóna sempre escalfor, i crema de vegades.

La segona és perfum. Com un matí d'abril,
sols per l'olor que en fa sabem les flors que amaga;
té la suavitat del bàlsam per la llaga,
el seu contacte és fresc com un llençol de fil.

I la tercera és resplendor; segons va l'aire,
a vegades és clar de lluna i altres llamp;
sap escurçar els camins, i omplir d'ocells el camp,
i quan ve, sentim sempre que ens arriba d'enlaire.

Feliç aquell qui pot, amb tota humilitat,
viure en la triple gràcia de la seva amistat.

7 de gener. 1942.

2. A MERCÈ FIGUERAS¹

Sant Quirze de Safaja, 7 de març de 1937

Srta. Mercè Figueras
Girona

Estimada Mercè. Ací em tens disposat a escriure't i sense saber ben bé què dir-te.

[...]

Ha estat la primera vegada que m'he donat tan completament a una amiga. En aquest sentit, tu ets molt més per mi que jo no sóc per tu. No m'agrada fer frases de romanticisme barat, i no et diré pas que estic enamorat de tu. Seria perillós. Però sí que vull confessar-te que tu m'has fet comprendre l'amor.

Al capdavant, amor, simpatia, amistat, no és tot el mateix? Què hi fa que nosaltres no puguem ésser això tan banal, tan de color de rosa, que s'acostuma a anomenar «enamorats»?

Dant va veure una sola vegada Beatriu, quan era una nena. Beatriu es va casar, va tenir fills i va morir. Dant, 30 anys més tard, va escriure la *Commedia* pensant en ella. Vet-ací uns «enamorats» singulars..., tanmateix, allò era amor. L'amor és un sentiment molt pur i molt matisat.

[...]

Doncs jo veig igual l'amor. És el mateix sentiment el que, amb diversa intensitat, em lliga a tot el que m'estimo. Ara bé, en cada cas, aquest únic amor pren una particular coloració. Al pare se l'estima amb respecte, al germà amb companyonia, a Déu amb esgarripança, al fill se'l deu estimar amb orgull, a la dona se l'estima amb desig.

[...]

Tal com és ara, aquest afecte nostre, em sembla una vall entre muntanyes, una verda vall entre muntanyes inacessibles que ens isolen i que limiten el paisatge per on ens hem de moure. Mai no podríem superar aquestes muntanyes. Posat que ho aconseguíssim, és possible que trobéssim una altra cordillera encara més abrupta per barrar-nos el pas. No podem aspirar al món, Mercè. Ens hem de recloure en la petita vall.

I bé, fem-la ben bonica la nostra vall. Plantem-hi flors, arbres. Bastim-hi columnes, cabanes, temples, estàtues. Criem-hi coloms, àligues, rossinyols. Que cada una de les seves pedres sigui treballada amb les nostres mans i el nostre amor. Que no resti erma cap de les seves feixes. Així oblidarem les muntanyes que ens limiten. Si el nostre amor no pot créixer en extensió vers altres terres prohibides, res no ens priva de conrear intensament la petita terra de la nostra vall per fer-li rendir el màxim de flors i de fruits. I, què caram! el Paradís era també una petita vall!

[...]

Res més! No t'enyoro gaire perquè penso molt en tu.
Faig una bondat com per commoure el mateix Dr. Agelet.
Ben teu.

MÀRIUS

1. Mercè Figueras i Bassols (Girona, 1908 - Barcelona, 1976). Ingressà al sanatori de Puig d'Olena poc abans que ho fes Màrius Torres, a qui conegué l'estiu de 1936. Fou l'amistat més íntima del poeta i la inspiradora de la sèrie de cançons a Mahalta. He obtingut permís dels dipositaris dels documents que ella conservava per donar a conèixer quatre de les cartes que li va escriure Màrius Torres, són les que corresponen als números 2, 3, 4 i 7.

sota la terra nua batega el crit etern
de la larva, l'arrel i la semença.
Així els antics, en gerres de rústega faiença,
guardaven el vi de Falern.

Febrer, 1937

I 4.

CANÇÓ A MAHALTA

CORREN les nostres ànimes com dos rius paral·lels.
Fem el mateix camí sota els mateixos cels.

No podem acostar les nostres vides calmes:
entre els dos hi ha una terra de xiprers i de palmes.

En els meandres, grocs de lliris, verds de pau,
sento, com si em seguís, el teu batec suau

i escolto la teva aigua, tremolosa i amiga,
de la font a la mar —la nostra pàtria antiga—.

Març, 1937.

20.

CANÇÓ A MAHALTA

-TU, que sempre m'acullis
amb una mirada tan alta,
digues: ¿de quin color són els teus ulls,
Mahalta?—

15 desembre, 1938

21.

CANÇÓ A MAHALTA

COM dos infants que van per un bosc de rondalla,
agafades les mans i els cors,
seguim el caminet que entre jardins davalla
cap al país dels teus records.

Anem a una ciutat pintada en gris i en rosa,
poblada de rostres amics,
on un somni vençut, però immortal, reposa
sota nobles porxos antics.

On la Felicitat i la Malenconia
 volen de cor a cor ensems,
 i sembla que la pau humil de cada dia
 dugui la pàtina del temps.

On, en interiors de secreta elegància,
 fermenta el perfum de les flors,
 i guarden els divans, amb lloable constància,
 la jove empremta del teu cos.

On, al cor de la nit, quan el silenci es glaça,
 vibra l'ànima dels retrats,
 i pels llargs corredors cruix dolçament la passa
 dels morts encara no oblidats.

On tot és net, i riu la mar a les finestres,
 i el sol és alt i molt segur.

On les platges, cenyides d'assutzenes silvestres,
 són clares i esquerpes com tu.

Allí una barca antiga, que un vell patró governa,
 relisca, mansa, mar endins,
 i et porta, sempre infant, cap a la pàtria eterna
 de les sirenes i els dofins.

—I clous els ulls. ¿Retrobes, en la mar de l'ensomni,
 la barca que et torna a buscar?

Ah, no em deixis en terra! Fes-me lloc al teu somni,
 Mahalta! Sóc el teu germà!—

Setembre, 1937.

L L I B R E T E R C E R

33.

LA galerna i el llamp, el torb i la tempesta,
sobre l'ample terror l'han combatut a ras.
—La flor de l'esperança, minúscula i tenaç,
color dels nostres somnis, únicament hi resta!—

Entre les runes, sobre els fogars extingits,
enlaira el seu perfum, secret com la pregària;
i pella poc a poc, viva mà solitària,
els quatre rastres dels cavallers maleïts...

Car tan profundament la seva arrel s'allarga
que floriria encara si aquesta terra amarga
un dia fos coberta d'una crosta de sal.

Però l'alè de Déu novament hi circula!
I, granant en silenci les espigues del mal,
ella traurà forment del jull i la cugula.

11 de març de 1938.

L L I B R E Q U A R T

50.

LA CIUTAT LLUNYANA

ARA que el braç potent de les fúries aterra
la ciutat d'ideals que volíem bastir,
entre runes de somnis colgats, més prop de terra,
Pàtria, guarda'ns: —la terra no sabrà mai mentir.

Entre tants crits estranys, que la teva veu pura
ens parli. Ja no ens queda quasi cap més consol
que creure i esperar la nova arquitectura
amb què braços més lliures puguin ratllar el teu sòl.

Qui pogués oblidar la ciutat que s'enfonsa!
Més llunyana, més lliure, una altra n'hi ha, potser,
que ens envia, per sobre d'aquest temps presoner,

batecs d'aire i de fe. La d'una veu de bronze
que de torres altíssimes s'allarga pels camins,
i eleva el cor, i escalfa els peus dels pelegrins.

1939

Dissabte 30 d'abril de 1938

Estimat Màrius:

Acabo de rebre carta teva del dia 16; catorze dies ha posat en el viatge de Puig d'Olena a on som; no pas tan lluny de Puig d'Olena, ai las, com nosaltres voldríem.

M'impresiona la confiança amb què contemples els esdeveniments. De bona gana ho oblidaria tot, començant pel mapa, per poder-me-la encomanar. La meva esperança és la guerra europea; si resistim fins a donar-hi temps, la nostra victòria és segura.

[...]

Precisament durant una de les nostres retirades vàiem Lleida al fons de la plana, cremant pels quatre cantons i enlairant fins al cel una enorme i negra columna de fum. No crec pas que la incendiessin expressament ¿per què ho haurien fet? Vull creure que foren les bombes, que hi abocaven a cataractes, les causants de l'incendi. Sobre l'altíssim campanar de la Seu vella vàiem una gran bandera enemiga, plantada com un punyal al cor de la pàtria. És la primera capital catalana que prenen; el «cap i casal per terra ferma». Sabem que el primer que va fer el general Franco en posar-hi els peus fou abolir solemnement l'estatut de la nostra autonomia.

[...]

No és pas la primera vegada que Catalunya travessa vicissituds, si no idèntiques, ben semblants a les d'ara. Pocs pobles poden merèixer més que el nostre el dictat d'heroics però també el d'infortunats. Sembla com si el nostre destí des del segle XVII fos de sostenir guerres contra forces massa superiors. No ens hem pogut refiar mai dels nostres aliats; França en aquell segle ens abandonà a canvi de quedar-se amb el Rosselló, Anglaterra en el següent a canvi de quedar-se amb Menorca. Deu ser una gran cosa néixer fill d'un país poderós; però nosaltres no podem deixar de ser el que som passi el que passi.

[...]

Pensar que aquest abril, exactament el dia 14, era l'aniversari d'aquella immensa illusió que fou la República Catalana ¿qui ens hauria dit aleshores, quan tot era alegria i esperança, que set anys després ens trobaríem on som? Si el coronel Macià no hagués mort, si l'haguéssim tingut encara a la presidència de Catalunya el 1936, tot hauria anat d'una altra manera; ell hauria reprimit l'alçament anarquista amb tanta energia com el feixista perquè era un militar, un gran senyor i per damunt de tot un patriota, i fent-ho ens hauria salvat. ¡Quin infernal encadenament de fatalitats ens ha dut on som ara!

JOAN SALES

Diumenge 15 de gener de 1939

Estimat Màrius:

Tinc el pressentiment que aquesta serà la darrera carta que et puc escriure en llibertat i Déu vulgui que encara t'arribi; per això m'esbravaré dient-te el que fins ara callava i que ja no et podria dir després. Fins ara havia fet el cor fort; m'esforçava a creure en una victòria que ara ja només seria possible amb un miracle. Ja som molt prop del «finis Cataloniae». El desastre supera tot el que hauríem pogut preveure; les divisions catalanes, destrossades a l'Ebre, no podien fer més del que fan, retirar-se tot combatent. Almenys totes ho fessin amb ordre, com la nostra. ¿Era necessària l'ofensiva de l'Ebre? ¿Podia tenir altre resultat que el que estem vivint? Després del desastre d'Aragó, quan amb un suprem esforç havíem aconseguit refer un front estable, la prudència més elemental aconsellava una defensiva que estalviés vides i municions; ben fortificats ens hauríem pogut sostenir molt de temps, anys potser, i entretant ¿qui sap quins canvis podien produir-se en la situació internacional? Mentre hi ha vida hi ha esperança i qui dia passa any empeny; llançar les forces que eren la cobertura de Barcelona i del que restava de Catalunya en una ofensiva de tanta envergadura i que per tant havia de costar tantes vides i tant de material com la de l'Ebre, era un suïcidi.

Des del 19 de juliol de 1936 hem anat d'error en error, de confusió en confusió i de desvari en desvari; per això ara ens trobem amb la tragèdia més incoherent que deu haver viscut el nostre país en tota la seva història.

[...]

Sabem que l'enemic, a mesura que avança, duu a cap una repressió més implacable que tot el que hauríem pogut imaginar mai; com que n'arriben detalls pels fugitius, el pànic s'estén entre la població civil de les comarques encara no ocupades i tot fa témer que es produirà un èxode en massa cap a França. Desventurada Catalunya, quin buit hi haurà fet la guerra; quin buit més a propòsit per facilitar la invasió a gran escala que tot fa preveure que ja duen pensada... ¿Era necessari a darrera hora cridar a files fins els nois de setze anys com ha fet un govern criminal i enviar-los als fronts sense cap preparació militar?

Fins això hem hagut de veure, Màrius, a fi d'acabar-nos de cobrir d'una vergonya que ja no ens traurem mai més de sobre. El de menys és perdre aquesta guerra; el pitjor és com l'hauréem perduda. La mortaldat entre aquestes criatures, que no tenen cap dels reflexos dels veterans, és esgarrifosa; quantes vides catalanes segades abans d'hora, quin buit s'haurà fet al nostre país i ni que les nul·litats que ens governen ho haguessin fet expressament per facilitar els plans de conquesta i d'invasió dels altres! En aquests moments, quan ja no té remei, em pregunto si Catalunya no haurà comès des del principi un dels errors més grans de la seva història fent la seva causa consubstancial amb la de la República i en conseqüència prenent damunt seu quasi tot el pes d'aquesta guerra que no era la seva o almenys no ho era prou clarament; em pregunto si entre tots no l'hauréem crucificada entre dos lladres. ¡Quin record espantós hauran deixat aquests anys en la memòria del nostre poble! Però ¿què hauríem pogut fer? Un encadenament infernal de fatalitats ens ha dut on som ara, al fons de l'abisme.

[...]

L L I B R E S E G O N

II.

DOLÇ àngel de la Mort, si has de venir, més val
que vinguis ara.

Ara no temo gens el teu bes glacial,
i hi ha una veu que em crida en la tenebra clara
de més enllà del gual.

Dels sofriments passats tinc l'ànima madura
per ben morir.

Tot allò que he estimat únicament perdura
en el meu cor, com una despulla de l'ahir,
freda, de tan pura.

Del llim d'aquesta terra amarada de plors
el meu anhel es desarrela.

Morir deu ésser bell, com lliscar sense esforç
en una nau sense timó, ni remes, ni vela,
ni llast de records!

M À R I U S T O R R E S

I tot el meu futur està sembrat de sal!
Tinc peresa de viure demà encara...
Més que el dolor sofert, el dolor que es prepara,
el dolor que m'espera em fa mal...

I gairebé donaria, per morir ara,
—morir per sempre— una ànima immortal.

Setembre, 1936.

I 2.

QUE sigui la meva ànima la corda d'un llaüt
per sempre igual i tensa
i que el destí no em pugui arrencar, decebut,
sinó una sola nota, invariable, immensa.
Una nota molt greu i molt constant. Vençut
no sigui mai el clau que tiba i que defensa
la viva pulcritud
de la vibració d'una corda ben tensa.